

Revolution Through the Airwaves: Radio Broadcasting and Thai Politics, 1932-1938

การปฏิวัติผ่านคลื่นวิทยุ: งานวิทยุกระจายเสียงกับการเมืองไทย พ.ศ. 2475-2481

Sarunyou Thepsongkraow

ศรัญญู เทพสงคราอ

Faculty of Social Science, Kasetsart University, Thailand

Corresponding author

e-mail: sarunyou.t@ku.th

Received 15-09-2025

Revised 14-11-2025

Accepted 25-11-2025

Doi: 10.69598/artssu.2026.5787.

How to Cite:

Thepsongkraow, S. (2026).
Revolution Through the Airwaves:
Radio Broadcasting and Thai
Politics, 1932-1938. *Journal of
Arts and Thai Studies*, 48(1),
E5787 (1-15).

Keywords: radio broadcasting,
People's Party, 1932 Siamese
Revolution, political
communication, nation-building

คำสำคัญ: วิทยุกระจายเสียง,
คณะราษฎร, การปฏิวัติสยาม 2475,
การสื่อสารทางการเมือง,
การสร้างชาติ

Abstract

Background and Objectives: This study explores the 1932 Siamese Revolution through the perspective of the history of technology, with particular emphasis on the role of radio broadcasting in the early post-Revolutionary period from 1932 to 1938. It examines how the People's Party employed radio as a vital medium of political communication, enabling the dissemination of political ideologies to a broad public and fostering the emergence of a new civic consciousness.

Methods: This study employs a qualitative historical methodology, utilizing analytical description. The research is based on primary sources, such as official government documents, archival records, newspapers, speeches, and memoirs. These are analyzed in conjunction with secondary sources, including books, research articles, and relevant theses.

Results: The study reveals that radio broadcasting played a pivotal role as a communicative medium linking the state and society in the aftermath of the 1932 Siamese Revolution. The People's Party government strategically employed the radio to legitimize political authority, disseminate new ideological frameworks, and foster civic consciousness rooted in nationhood and constitutionalism. Broadcasting encompassed entertainment, news, and education, reflecting the state's efforts to utilize media to enhance public knowledge and foster national unity.

Application of this study: This research enhances understanding of the relationship between media, technology, and political power in Thailand after the 1932 Siamese Revolution and is useful for comparative studies of political communication, and Thai political history.

Conclusions: Radio broadcasting was a vital tool of the People's Party after the 1932 Siamese Revolution, serving both to legitimize political authority and to promote public education and civic participation, contributing to nation-building and the development of the new regime. The early operations of radio broadcasting after the revolution also laid the foundation for the development of radio broadcasting as a powerful medium under the government of Field Marshal P. Pibulsongkram during 1938-1944.

บทคัดย่อ

ที่มาและวัตถุประสงค์: งานวิจัยนี้สำรวจการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ผ่านมุมมองของประวัติศาสตร์เทคโนโลยี โดยเน้นบทบาทของการกระจายเสียงวิทยุในระยะแรกหลังการปฏิวัติสยามระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2481 งานวิจัยนี้ศึกษาว่าคณะราษฎรใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อสำคัญในการสื่อสารทางการเมือง การเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองสู่สาธารณะชนในวงกว้าง และส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกพลเมืองแบบใหม่อย่างไร

วิธีการศึกษา: การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้านประวัติศาสตร์ (historical method) โดยอาศัยการพรรณนาวิเคราะห์ (analytical description) จากเอกสารชั้นต้น เช่น เอกสารราชการ เอกสารจดหมายเหตุ หนังสือพิมพ์ บทปาฐกถา และบันทึกความทรงจำ ประกอบกับเอกสารชั้นรอง ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา: ผลการศึกษาเผยให้เห็นว่าการกระจายเสียงวิทยุมีบทบาทสำคัญในฐานะสื่อกลางการสื่อสารที่เชื่อมโยงรัฐกับสังคมหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 รัฐบาลคณะราษฎรได้ใช้วิทยุเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจทางการเมือง เผยแพร่แนวคิดอุดมการณ์ใหม่ และปลูกฝังจิตสำนึกพลเมืองในความเป็นชาติและรัฐธรรมนูญ การกระจายเสียงครอบคลุมทั้งด้านบันเทิง ข่าวสาร และการศึกษา อันสะท้อนถึงความพยายามของรัฐในการใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างความรู้และสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ

การประยุกต์ใช้: งานวิจัยนี้ช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสื่อ เทคโนโลยี และอำนาจทางการเมืองในประเทศไทยหลังการปฏิวัติสยาม 2475 อีกทั้งยังมีประโยชน์ต่อการเปรียบเทียบการศึกษาด้านสื่อสารการเมือง และประวัติศาสตร์การเมืองไทย

บทสรุป: วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือสำคัญของคณะราษฎรหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 โดยทำหน้าที่ทั้งสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจทางการเมือง กับส่งเสริมการศึกษาสาธารณะและการมีส่วนร่วมของพลเมือง อันมีส่วนช่วยในการสร้างชาติและการพัฒนาระบอบใหม่ การดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงในช่วงแรกนี้ยังเป็นรากฐานให้กับการพัฒนาวิทยุกระจายเสียงในฐานะสื่อที่ทรงพลังของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487

บทนำ (Introduction)

เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2477 หนังสือพิมพ์ประชาชาติได้ตีพิมพ์บทความเรื่อง “อำนาจวิทยุกระจายเสียง” ของ “เรียมเอง” หรือมาลัย ชูพินิจ นักเขียนและนักหนังสือพิมพ์คนสำคัญของไทย บทความชิ้นนี้ได้กล่าวถึงอำนาจของวิทยุกระจายเสียงที่ช่วยในการอบรมพลเมือง เผยแพร่ข่าวสารและวิทยาการ รวมถึงปลอบขวัญมหาชน โดยมาลัยได้ชี้ให้เห็นว่าวิทยุกระจายเสียงเริ่มมีความสำคัญต่อประเทศสยามอย่างเด่นชัดเมื่อคราวปราบกบฏบวรเดชในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 และเป็นสื่ออย่างดีที่จะสร้างความเข้าใจระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ดังปรากฏจากการแสดงสุนทรพจน์ทางวิทยุกระจายเสียงของผู้นำรัฐบาลเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2477 นอกจากนี้มาลัยยังเรียกร้องให้รัฐมนตรีและข้าราชการนำเสนอผลงานที่ได้ดำเนินไปแล้วหรือโครงการที่จะทางราชการจะดำเนินการผ่านทางวิทยุกระจายเสียง เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างความหวังแก่ราษฎรในระบอบใหม่ (Riam Eng, 1934 : 4)

บทความข้างต้นแสดงบรรยากาศแห่งยุคสมัยในช่วงหลังการปฏิวัติสยาม ที่ผู้คนในสังคมเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของวิทยุกระจายเสียงในฐานะเครื่องมือสื่อสารแบบใหม่ระหว่างรัฐกับพลเมือง ยิ่งไปกว่านั้นเทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียงยังมีส่วนช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้และความบันเทิง รวมถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาลคณะราษฎรแก่สาธารณชนได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

กิจการวิทยุเป็นการสื่อสารโดยใช้คลื่นวิทยุ ประกอบด้วยวิทยุสื่อสารที่ใช้สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคลและวิทยุกระจายเสียงที่ใช้สำหรับการสื่อสารมวลชน กิจการวิทยุทั้งสองประเภทนี้ยังคงใช้อย่างแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้งานวิทยุในประเทศสยามเริ่มดำเนินการนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2450 โดยระยะแรกเป็นกิจการวิทยุโทรเลขที่ใช้สื่อสารเป็นการภายในเฉพาะทหารบกและทหารเรือ ขณะที่กิจการวิทยุโทรเลขสำหรับประชาชนทั่วไปเริ่มต้นดำเนินการโดยกรมไปรษณีย์โทรเลขใช้สำหรับติดต่อกับเรือในอ่าวไทย กิจการวิทยุของประเทศสยามได้พัฒนามากขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 2460 จนถึงช่วงต้นทศวรรษ 2470 เมื่อรัฐบาลสยามได้ออนสถานีวิทยุโทรเลขที่ศาลาแดงจากทหารเรือมาเป็นของกรมไปรษณีย์โทรเลข และเริ่มมีการทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เกี่ยวกับการสื่อสารไร้สายในประเทศสยาม ได้แก่ วิทยุระหว่างประเทศ วิทยุโทรศัพท์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุการบิน และวิทยุโทรทัศน์ ในส่วนของกิจการวิทยุกระจายเสียงนั้น รัฐบาลสยามได้ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงถาวรแห่งแรกที่พญาไทและเริ่มดำเนินงานกระจายเสียงอย่างเป็นทางการในวันจันทร์มงคลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473

ภายหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 รัฐบาลระบอบใหม่ได้ใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารกับประชาชน โดยสุวิมล พลจันทร์ เสนอว่าคณะราษฎรใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อสร้างความนิยมจากการเผยแพร่ความรู้และการชี้แจงให้เกิดความเข้าใจในนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งเสริมงานด้านวิทยุกระจายเสียงมากกว่าสื่อประเภทอื่น นับตั้งแต่การปรับโครงสร้างการบริหารงานวิทยุกระจายเสียงมาขึ้นกับกรมโฆษณาการ เพื่อทำงานตามเป้าหมายของรัฐบาล การให้บริการด้านวิทยุสาธารณะในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและที่สำคัญคือ การโฆษณาชวนเชื่อทางวิทยุกระจายเสียงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านรายการสนทนานายมัน ชูชาติและนายคง รักไทย (Phlonchan, 1988 : 140-141) ขณะที่ศราวุธ วิสาพรหม ชี้ให้เห็นว่า กิจการวิทยุกระจายเสียงหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 เป็นโครงข่ายการสื่อสารของรัฐที่นำข่าวสารและอุดมการณ์การเมืองในระบอบใหม่กระจายไปสู่สังคม โดยรัฐบาลสนับสนุนให้ประชาชนมีเครื่องรับวิทยุส่วนตัวและกระตุ้นให้ติดตามรับฟังวิทยุ ซึ่งสอดคล้องอุดมการณ์ของรัฐในรูปแบบความบันเทิง (Wisaphrom, 2016 : 141)

การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 และยุคสมัยของคณะราษฎร เป็นประเด็นที่มีการศึกษาจากวงวิชาการไทยมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 และยิ่งได้รับความสนใจจากนักวิชาการไทยมากขึ้นจากบรรยากาศทางการเมืองภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ดังสะท้อนได้จากการขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติสยามและประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในยุคสมัยคณะราษฎรอย่างกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น การศึกษาประวัติและบทบาทของคณะราษฎรที่เข้าไปได้เข้าไปโลดแล่นบนเวทีการเมืองในระบอบใหม่ การศึกษาประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างของสามัญชนที่มีส่วนร่วมกับระบอบใหม่ การศึกษาการเมืองวัฒนธรรมสมัยคณะราษฎร การศึกษาสถาบันกษัตริย์ในสมัยคณะราษฎร และการศึกษาศิลปะ-สถาปัตยกรรมสมัยคณะราษฎร

(Thepsongkraow, 2019 : 3-9) ยิ่งไปกว่านั้นนักวิชาการไทยยังพยายามเปิดหลักฐานใหม่ในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยคณะราษฎร อาทิ สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปในยุคคณะราษฎร และสิ่งพิมพ์ที่ผลิตโดยคนท้องถิ่น (Prakitnonthakan, 2020 : 245-267)

อย่างไรก็ตามงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยส่วนใหญ่เกี่ยวกับการปฏิวัติสยามและคณะราษฎรศึกษา กลับมิได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างวิทยุกระจายเสียง ที่มีส่วนเกื้อหนุนและแพร่กระจายกระแสการปฏิวัติเข้าไปสู่ประชาชนในวงกว้าง กล่าวคือ วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการเข้าถึงผู้คนจำนวนมากโดยก้าวพ้นอุปสรรคเรื่องการรู้หนังสือของผู้รับสาร ซึ่งแตกต่างจากสื่อประเภทหนังสือพิมพ์ ดังนั้นวิทยุกระจายเสียงจึงเป็นเครื่องมือของรัฐบาลประเทศต่าง ๆ ในการสร้างสำนึกใหม่แก่พลเมืองที่มีภูมิหลังและช่วงชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันให้อยู่ร่วมกันภายใต้ประสบการณ์ชาติเดียวกัน (University of Minnesota Libraries Publishing, 2016 : 346) ทั้งนี้กิจการวิทยุกระจายเสียงในช่วงหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ยังมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับอำนาจการเมือง โดยรัฐบาลระบอบใหม่ได้ใช้เทคโนโลยีนี้มาเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างความมั่นคงให้แก่ระบอบใหม่ การสร้างสำนึกใหม่ทางการเมืองแก่ประชาชนผ่านการเผยแพร่อุดมการณ์การเมือง รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชนที่ทรงพลัง

วัตถุประสงค์การศึกษา (Research Objectives)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐในจัดกิจการวิทยุกระจายเสียงในฐานะเทคโนโลยีการสื่อสารนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2481 และบทบาทของวิทยุกระจายเสียงในกระบวนการสร้างสำนึกใหม่แก่พลเมืองหลังการปฏิวัติสยาม

วิธีการศึกษา (Research Methods)

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (historical method) มีการเรียบเรียงพร้อมกับการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (analytical description) ผ่านการใช้เอกสารชั้นต้นที่หลากหลาย ได้แก่ เอกสารราชการและเอกสารจดหมายเหตุจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติในจังหวัดกรุงเทพฯ และหอจดหมายเหตุแห่งชาติในส่วนภูมิภาค เอกสารจากหน่วยงานราชการ หนังสือพิมพ์ร่วมสมัย ปาฐกถา หนังสืออนุสรณ์และหนังสือแจกตามโอกาสต่าง ๆ บันทึกความทรงจำ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังอาศัยหลักฐานชั้นรองประเภทหนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ซึ่งอยู่ในขอบข่ายเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับเทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียงหลังการปฏิวัติสยาม 2475 นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2481 โดยเริ่มจากปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นหมุดหมายสำคัญที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบรัฐธรรมนูญ อันเป็นจุดเริ่มต้นให้รัฐบาลระบอบใหม่ได้นำเทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียงมาเป็นเครื่องมือสื่อสารทางการเมืองและสร้างสำนึกใหม่ให้แก่พลเมือง ส่วนปี พ.ศ. 2481 เป็นปีที่รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาสิ้นสุดลงและเป็นจุดเริ่มต้นของรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านวิทยุกระจายเสียงให้กลายเป็น “กระบอกเสียง” ของผู้นำรัฐบาลมากขึ้น

ผลการศึกษา (Research Results)

1. กำเนิดวิทยุกระจายเสียงในสยามก่อนการปฏิวัติสยาม 2475

การพัฒนาการสื่อสารสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสารผ่านคลื่นวิทยุที่อาศัยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าในการส่งและรับสัญญาณ เทคโนโลยีวิทยุถูกพัฒนาในฐานะสื่อกลางในการสื่อสารแบบไร้สายและสามารถส่งสารไปในวงกว้างสามารถข้ามพรมแดนได้โดยไม่ต้องได้รับอนุญาต สามารถติดต่อสื่อสารในขณะที่วัตถุเคลื่อนที่ได้ และบุคคลใดก็ตามที่มีอุปกรณ์รับสัญญาณก็สามารถรับสารได้ (Steele & Stein, 2002 : 29) นวัตกรรมสื่อสารแบบวิทยุเกิดจากการทดลองของเฮนรี เฮิร์ตซ์

(Heinrich Hertz) เมื่อปี ค.ศ. 1887 และพบคุณสมบัติของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าว่าสามารถส่งสัญญาณจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งได้ เพียงแค่ใช้เครื่องส่งและเครื่องรับสัญญาณคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าและกระแสไฟฟ้า (Siriyuwasak, 1999 : 83-84)

วิทยุกระจายเสียงเป็นเทคโนโลยีสื่อสารไร้สายที่เกิดจากความพยายามส่งสัญญาณวิทยุด้วยเสียงพูดของมนุษย์และได้ประสบความสำเร็จในปี ค.ศ. 1906 เมื่อเรจินัลด์ เฟสเซนเดน (Reginal Fessenden) สามารถส่งสัญญาณเป็นเสียงพูดและเสียงไวโอลินที่รัฐแมสซาชูเซตส์ (University of Minnesota Libraries Publishing, 2016 : 325) จากนั้นบริษัทวิทยุอเมริกัน Lee De Forest ได้พัฒนาส่วนประกอบของการสื่อสารไร้สายคือ หลอดสุญญากาศแบบไตรโอดที่ช่วยขยายและรับสัญญาณวิทยุ อันเป็นพื้นฐานของเครื่องส่งวิทยุแบบใหม่ (Radio Broadcasting, History of, n.d.) ยิ่งไปกว่านั้นบริษัทนี้ยังตั้งสถานีวิทยุทดลองในนครนิวยอร์กและสามารถออกอากาศเพลงและข่าวในทุกคืน แต่การทดลองวิทยุกระจายเสียงกลับหยุดชะงักลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาออกคำสั่งห้ามพลเรือนส่งสัญญาณวิทยุทุกประเภท อย่างไรก็ตามเมื่อคำสั่งห้ามเอกชนส่งคลื่นวิทยุถูกยกเลิกในปี ค.ศ. 1919 สถานีวิทยุขนาดเล็กจำนวนหนึ่งได้พัฒนาเทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียงอีกครั้งจนสามารถกระจายเสียงรายการเกี่ยวกับการเทศน์ทางศาสนา รายการกีฬา รายการข่าว และรายการบันเทิง (University of Minnesota Libraries Publishing, 2016 : 326) คนอเมริกันในช่วงทศวรรษ 1920 ต่างหลงใหลในเทคโนโลยีวิทยุกระจายเสียง มีการสั่งซื้อเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงสูงถึง 60 ล้านดอลลาร์ในปี ค.ศ. 1922 จนทำให้เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงกลายเป็นเฟอร์นิเจอร์ธรรมดาในการรับข้อมูลข่าวสารและความบันเทิงภายในครัวเรือน (Radio Broadcasting, History of, n.d.)

กิจการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยเริ่มต้นในปี พ.ศ. 2470 จากความสนใจส่วนพระองค์ของกรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม พระองค์ได้จัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขนาดเล็กที่วังบ้านดอกไม้ เรียกชื่อสถานีว่า “เอช.เอส. 1 พี.เจ.” (HS 1PJ) เพื่อการทดลองกระจายเสียงพูดและเสียงดนตรี โดยชื่อสถานี “พี.เจ.” มาจากคำว่า “บุรฉัตรไชยากร” พระนามเดิมของกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน (Thiraluek ngan phraratchathan phloeng sop Phan Ek Phra Aramronnachit (Ot Chulanon), 1980 : ๗-๘) ในปีเดียวกันนั้นทางกองช่างวิทยุ กรมไปรษณีย์โทรเลข ได้เตรียมการทดลองวิทยุกระจายเสียงจากตึกที่ทำการไปรษณีย์ปากคลองโอ่งอ่างเช่นเดียวกัน โดยใช้เครื่องส่งวิทยุกำลังส่ง 200 วัตต์ และสามารถกระจายเสียงนับตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2471 จากนั้นได้ย้ายสถานีวิทยุกระจายเสียงทดลองไปอยู่ที่สถานีวิทยุศาลาแดง เพื่อความเหมาะสมด้านสถานที่ (Communications Authority of Thailand, 1990 : 144-145)

งานวิทยุกระจายเสียงได้เปลี่ยนสภาพจากการทดลองมาเป็นกิจการประจำของแผนกวิทยุกรมไปรษณีย์โทรเลขนับตั้งแต่ พ.ศ. 2473 และเปิดโอกาสให้ราษฎรมีเครื่องรับวิทยุเพื่อรับฟังวิทยุกระจายเสียงได้โดยไม่ต้องจดทะเบียนกับแผนกวิทยุตามพระราชบัญญัติวิทยุโทรเลขแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2473 (Phra Ratcha Banyat Withayu Thoraleek Kae Khai Phoemtoem, P.S. 2473, 1930 : 161-166) จากเดิมที่รัฐห้ามเอกชนครอบครองเครื่องรับวิทยุ นอกจากนั้นกรมไปรษณีย์โทรเลขยังตั้งสถานีวิทยุอีกแห่งที่บริเวณทุ่งพญาไท เพื่อใช้ส่งวิทยุกระจายเสียงเป็นการเฉพาะ โดยเรียกชื่อสถานีว่า “สถานีวิทยุกรุงเทพฯ ที่พญาไท” (Phaothongsuk, 1983 : 18) ส่วนการทดลองกระจายเสียงที่เคยดำเนินมาแต่ก่อนยังคงใช้สถานีวิทยุที่ศาลาแดงทดลองกระจายเสียงเช่นเดิม

ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ต้องการให้กิจการวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือส่งเสริมการศึกษา การค้าขาย และความบันเทิง เพื่อเป็นประโยชน์แก่นักเรียน ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า และราษฎรทั่วไป ดังนั้นกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมจึงวางแผนว่าจะดำเนินกิจการกระจายเสียงในหลายช่วงเวลา รวมถึงพยายามเลือกพื้นที่สรรหาข่าวสารที่เหมาะสมและให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปได้ อันก่อให้เกิดการตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งสำหรับวางระเบียบควบคุมกิจการวิทยุกระจายเสียงในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2473 คือ “กรรมการโปรแกรมวิทยุกระจายเสียง” บทบาทหลักของกรรมการชุดนี้เป็นการกำหนดโครงสร้างผังรายการ กำกับดูแล ตรวจสอบและควบคุมเนื้อหา (censorship) ก่อนออกอากาศ โดยกรรมการได้ร่วมกันกำหนดวันและเวลาออกอากาศให้เหมาะสม รวมถึงควบคุมงบประมาณและจัดหาทรัพยากรสำหรับการส่งกระจายเสียง ตลอดจนการบริหารงบประมาณเพื่อให้กิจการดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (NAT. KT.50.1/2, 1930-1932)

กิจการวิทยุกระจายเสียงได้เริ่มดำเนินงานอย่างเป็นทางการในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 (พ.ศ. 2474 ตามปฏิทินใหม่) อันตรงกับวันฉัตรมงคลของรัชกาลที่ 7 โดยการกระจายเสียงครั้งแรกเป็นการถ่ายทอดกระแสพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 7 จากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวัง การส่งกระจายเสียงของสถานีวิทยุกรุงเทพฯ พญาไทในช่วงก่อนการปฏิวัติ

สยาม 2475 เริ่มเปิดสถานีทำการกระจายเสียงทุกคืนวันอังคารถึงอาทิตย์ตั้งแต่เวลา 19.30 น. จนถึงเวลา 22.30 น. รวมเวลากระจายเสียงวันละ 3 ชั่วโมง (NAT. KT.50.1/1, 1930-1932) โดยรายการบันเทิงมีสัดส่วนมากที่สุดในการกระจายเสียงแต่ละวัน ส่วนใหญ่เป็นการกระจายเสียงจากดนตรีหลากหลายประเภทที่วงดนตรีคณะต่าง ๆ มาร่วมแสดงสดผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปในแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็นดนตรีไทย ดนตรีฝรั่ง วงดนตรีปี่พาทย์หลวง ดนตรีจีน ดนตรีพม่า จานเสียงเพลงไทย จานเสียงเพลงฝรั่ง ตลอดจนยังมีตลกชวนหัวคณะต่าง ๆ ที่ถูกเชิญมาทำการแสดงเพื่อดึงดูดผู้ฟังวิทยุ

2. บทบาทของวิทยุกระจายเสียงในการปฏิวัติสยาม 2475

วิทยุกระจายเสียงได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองนับตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เมื่อคณะราษฎรได้ใช้วิทยุกระจายเสียงมาเป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างคณะราษฎรกับพลเมืองทั่วประเทศ เพื่อแจ้งข่าวการเปลี่ยนแปลงการปกครองและประกาศเรื่องราวสำคัญต่าง ๆ โดยในคืนวันที่ 24 มิถุนายน เวลา 20.20 น. เจ้าหน้าที่คณะราษฎรได้มาพบพระอรรคมุนีชิต นายช่างกำกับวิทยุ ที่สถานีวิทยุขอให้กระจายเสียงข่าวสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองและก่อนปิดสถานีมีคำสั่งให้ใช้เพลงมหาชัยแทนเพลงสรรเสริญพระบารมี (NAT. KT.50.1/4, 1931-1932) โดยเนื้อหาของการกระจายเสียงในคืนวันที่ 24 มิถุนายนนั้น หลวงวิจิตรวาทการได้เล่าว่า เครื่องวิทยุกระจายเสียงได้อ่านประกาศคณะราษฎรฉบับใหญ่ถึง 2 ครั้งเพื่อให้ราษฎรทราบเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รวมถึงรายงานเรื่องการประชุมร่วมกันระหว่างคณะราษฎร คณะเสนาบดี และปลัดทูลฉลอง ตลอดจนคำสั่งต่าง ๆ ของคณะราษฎร (Wijitwatthakan, 1932: 125-131)

จากความสามารถในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังพื้นที่ห่างไกลของวิทยุกระจายเสียง ทำให้คณะราษฎรเล็งเห็นว่าวิทยุกระจายเสียงจะกลายเป็นเครื่องมือสื่อสารแบบใหม่ที่ใช้ในการเผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองให้แก่พลเมืองได้อย่างกว้างขวาง ประกอบกับในช่วงระยะแรกของระบอบใหม่ คณะราษฎรมีความจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลข่าวสารทั้งในหน้าหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียงอย่างรัดกุม ยิ่งไปกว่านั้นคณะราษฎรยังได้ทำข้อตกลงกับแผนกวิทยุกระจายเสียง กรมไปรษณีย์โทรเลขว่านับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2475 ในทุก ๆ คืน ผู้แทนคณะราษฎรคือ นายชิม วีระไวทยะ หรือหลวงรณสิทธิพิชัย จะเดินทางมากระจายข่าวสารเกี่ยวกับคณะราษฎรด้วยตนเองในช่วงเวลาตั้งแต่ 21.10 – 21.40 น. (NAT. KT.50.1/4, 1931-1932)

เมื่อคณะกรรมการราษฎรได้ปรับโครงสร้างหน่วยราชการโดยยุบรวมกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมเข้ากับกระทรวงเกษตรธิการ กลายมาเป็น “กระทรวงเกษตรพาณิชย์การ” ส่งผลให้กิจการวิทยุกระจายเสียงของประเทศสยามตกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกระทรวงเกษตรพาณิชย์การนับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2475 และรัฐบาลระบอบใหม่ได้เริ่มวางนโยบายเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงว่า การวิทยุกระจายเสียงเป็นกิจการของชาติ การบริหารงานควรจะขึ้นตรงกับรัฐบาล เพราะเกี่ยวข้องกับนโยบายรัฐ ดังนั้นกระทรวงเกษตรพาณิชย์การจึงเสนอให้คณะกรรมการราษฎรตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งสำหรับวางโครงการและควบคุมวิทยุกระจายเสียงตามนโยบายของรัฐบาล โดยกำหนดโปรแกรมการกระจายเสียงกว้าง ๆ ไว้ 4 ประการ ได้แก่ (1) เรื่องการศึกษาสำหรับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ (2) เรื่องพระพุทธศาสนาและความรู้เกี่ยวกับพลเมือง (3) เรื่องข่าวสารเพื่อเป็นความรู้รอบตัวของพลเมือง และ (4) เรื่องความบันเทิง นอกจากนี้กระทรวงเกษตรพาณิชย์การยังขอให้คณะกรรมการราษฎรช่วยอุดหนุนงบประมาณในกิจการวิทยุกระจายเสียง เนื่องจากรายได้จากการจดทะเบียนเครื่องรับวิทยุยังไม่เพียงพอค่าใช้จ่ายสำหรับการกระจายเสียง (NAT. (2) SR.0201.93/1, 1932-1935)

ดังนั้นพระยามโนปกรณนิติธาดา ประธานคณะกรรมการราษฎร จึงได้ตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งจำนวนทั้งสิ้น 6 คน ประกอบด้วยพระวุฒิสาสตรเนติญาณ (सान โชติกเสถียร) เป็นประธานกรรมการ หลวงสำเร็จวรรณกิจ (บุญ เสขะนันท์) หลวงเดชาดิวงศ์วรารัตน์ (หม่อมหลวงกรี เดชาดิวงศ์) หลวงโกวิทอภัยวงศ์ (ควง อภัยวงศ์) นายแนบ พหลโยธิน และพระอรรคมุนีชิต (ออด จุลานนท์) เป็นเลขานุการประจำคณะกรรมการ (NAT. (2) SR.0201.93/1, 1932-1935) โดยกรรมการ 3 ใน 6 คน คือ หม่อมหลวงกรี นายควง และนายแนบ ล้วนเป็นสมาชิกคณะราษฎร อันสะท้อนว่ารัฐบาลระบอบใหม่ให้ความสำคัญกับคณะกรรมการชุดนี้เป็นพิเศษ ผลงานสำคัญของกรรมการชุดนี้ได้แก่ การวางตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิทยุกระจายเสียง การวางโครงการขยายสถานีวิทยุกระจายเสียงเพื่อให้การกระจายเสียงครอบคลุมทั่วประเทศ การวางแผนให้ราษฎรมีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงมากขึ้น การจัดและควบคุมโปรแกรมวิทยุกระจายเสียงให้รัดกุมและเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น การแก้ไขระเบียบการโฆษณาสินค้าทางวิทยุกระจายเสียง และการเสนอเรื่องเงินเจือจุนเพื่อให้กิจการวิทยุกระจายเสียงเลี้ยงตัวได้เอง (NAT. (2) SR.0201.93/1, 1932-1935)

3. วิทยุกระจายเสียงในช่วงวิกฤตทางการเมืองระยะแรกของระบอบใหม่

จากความขัดแย้งระหว่างคณะราษฎรและกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่นำโดยพระยามโนปกรณนิติธาดา นับตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2475 (พ.ศ. 2476 ตามปฏิทินใหม่) เริ่มต้นจากการยุบเลิกสมาคมคณะราษฎรในช่วงปลายเดือนมกราคม เพื่อทำลายสมาคมการเมืองที่เป็นฐานอำนาจให้แก่คณะราษฎร ความขัดแย้งทางการเมืองยิ่งปรากฏชัดเจนามากขึ้นเมื่อนายปรีดี พนมยงค์ เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจเข้าสู่การพิจารณาของรัฐบาลพระยามโนฯ ในเดือนมีนาคม โดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมในรัฐบาล ทั้งขุนนางอาวุโสและคณะราษฎรปึกฆาต่างต่อต้านเค้าโครงการเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เป็นเหตุให้พระยามโนฯ ซึ่งยึดอำนาจ ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 (Thepsongkraow, 2023)

การยึดอำนาจของพระยามโนฯ ได้ส่งผลกระทบต่อกิจการวิทยุกระจายเสียงของประเทศสยาม เริ่มจากกรรมการควบคุมวิทยุกระจายเสียง 3 คนที่เป็นสมาชิกคณะราษฎร คือ หลวงเดชาดิวงศวรารัตน์ หลวงโกวิทอภัยวงศ์ และนายเนบ พหุลโยธิน ได้ยื่นใบลาออกในกลางเดือนเมษายน อันทำให้คณะกรรมการชุดนี้ไม่สามารถจัดประชุมได้ ดังนั้นรัฐบาลพระยามโนฯ จึงมอบหมายให้พระยาราชวังสัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดตั้งกองการโฆษณา มาควบคุมกิจการวิทยุกระจายเสียงด้วย (NAT. (2) SR.0201.93/1, 1932-1935) ยิ่งไปกว่านั้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2476 พระยามโนฯ ยังได้ตั้ง “กองการโฆษณา” สำหรับอบรมให้พลเมืองนิยมการปกครองระบอบใหม่ภายใต้การชี้นำของพระยามโนฯ รวมถึงต้องการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารมิให้เกิดความขัดแย้งในสังคม โดยได้รับแนวคิดมาจากการตรวจการโฆษณาของเยอรมนี (Anuson nai ngan phraratchathan phloeng sop Satsadacharn Phairoch Chainam, 1995 : 22) โดยพระยามโนฯ ได้โยกย้ายหม่อมเจ้าสกลวรรณกร วรวรรณ เจ้านายที่ให้การสนับสนุนคณะราษฎร จากปลัดกระทรวงเกษตรพาณิชย์มาเป็นหัวหน้ากองการโฆษณาการด้วยเหตุผลทางการเมือง พร้อมกับตั้งแผนกวิทยุกระจายเสียงเป็นหน่วยงานหนึ่งในกองการโฆษณาการ (Phlonchan, 1988 : 16-17)

เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร ทำการตอบโต้การยึดอำนาจของพระยามโนฯ ด้วยการยึดอำนาจซ้ำ ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 จากนั้นได้เปิดสภาผู้แทนราษฎรและสภาผู้แทนราษฎรลงมติให้พระยาพหลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ รัฐบาลพระยาพหลฯ จึงตั้งกรรมการและอนุกรรมการสำหรับควบคุมนโยบายและการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุดใหม่ คือ “กรรมการควบคุมวิทยุกระจายเสียง” ขึ้นตรงกับคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแก่รัฐบาลในการกำหนดนโยบายวิทยุกระจายเสียง โดยมีหม่อมเจ้าสกลวรรณกร วรวรรณ เป็นประธาน กรรมการชุดนี้ยังตั้งคณะอนุกรรมการ 4 ชุด สำหรับให้คำปรึกษาในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง 4 ด้าน ได้แก่ การจัดรายการประจำวัน การให้ความบันเทิง การเผยแพร่ความรู้ และการส่งเสริมการกระจายเสียง (NAT. (2) SR.0201.93/1, 1932-1935)

แม้ว่ารัฐบาลพระยาพหลฯ ต้องเผชิญกับ “เหตุการณ์กบฏบวรเดช” อันเป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มเจ้านาย ข้าราชการ และทหารหัวเมือง นำโดยพระองค์เจ้าบวรเดช ได้พยายามยึดอำนาจรัฐบาลนับตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 แต่รัฐบาลพระยาพหลฯ ก็ปราบปรามฝ่ายกบฏได้อย่างราบคาบ ความสำเร็จนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความสามารถในการควบคุมข้อมูลข่าวสาร และการโฆษณาของฝ่ายรัฐบาล โดยเฉพาะการใช้วิทยุโทรเลขติดต่อประสานงานกับข้าราชการตามหัวเมืองได้อย่างทั่วถึง และที่สำคัญคือ การใช้วิทยุกระจายเสียงออกแถลงการณ์ของรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสดงถึงความชอบธรรมในการปราบกบฏบวรเดชของฝ่ายรัฐบาล (Phlonchan, 1988 : 42) จนสามารถโน้มน้าวให้ราษฎรจำนวนมากเข้าร่วมการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือรัฐบาลในการปราบกบฏบวรเดช

เมื่อเหตุการณ์กบฏบวรเดชสิ้นสุดลง รัฐบาลพระยาพหลฯ จึงให้ความสำคัญกับกิจการวิทยุกระจายเสียงมากขึ้น โดยสนับสนุนงบประมาณในการขยายกำลังส่งวิทยุและส่งเสริมงานวิทยุกระจายเสียงให้แพร่หลาย ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลยังปรับปรุงหน่วยงานกองโฆษณาการขึ้นเป็นสำนักงานโฆษณาการ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2476 เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการโฆษณาข่าวสารราชการและชาวทั่วไป ให้ความรู้และส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งระยะแรกนั้นวิทยุกระจายเสียงถูกจัดเป็นแผนกหนึ่งในกองเผยแพร่ความรู้ (Phlonchan, 1988 : 19-20) โดยได้รับความร่วมมือทางการช่างและเทคนิคจากกรมไปรษณีย์โทรเลข อันสะท้อนถึงจุดมุ่งหมายของรัฐบาลระบอบใหม่ที่ต้องการใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงในการโฆษณาเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบอบใหม่ให้แก่ราษฎรทั้งหลาย

4. การวางรากฐานงานวิทยุกระจายเสียงในสมัยระบอบใหม่

4.1 โครงการขยายสัญญาณการส่งวิทยุกระจายเสียง

แม้ว่ากิจการวิทยุกระจายเสียงของประเทศสยามจะเริ่มดำเนินการกระจายเสียงสำหรับสาธารณชนนับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2473 โดยอาศัยเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงขนาดคลื่น 350 เมตร มีกำลังส่งที่สายอากาศ 2.50 กิโลวัตต์ ณ สถานีวิทยุพญาไท แต่เครื่องส่งวิทยุนี้สามารถส่งสัญญาณวิทยุกระจายเสียงในระยะทางไกล กล่าวคือ สถานีนี้ทำงานได้แน่นอนสำหรับเครื่องหลอดขนาดธรรมดาเพียง 400 กิโลเมตรในเวลากลางคืนและ 200 กิโลเมตรในเวลากลางวัน ส่วนเครื่องรับสัญญาณได้เพียง 120 กิโลเมตรเท่านั้น (NAT. (2) SR.0201.93/2, 1933-1936) ขณะที่เครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงของกรมไปรษณีย์โทรเลขอีกแห่งใน สถานีวิทยุศาลาแดง มีกำลัง 10 กิโลวัตต์ ที่ใช้นามว่า "HS 7PJ" เดิมเป็นเครื่องส่งวิทยุที่ทหารเรือได้ออมนำให้กรมไปรษณีย์โทรเลข ซึ่งภายหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 สถานีวิทยุศาลาแดงได้ทำการส่งกระจายเสียงแทนสถานีวิทยุพญาไท เนื่องจากราษฎรที่ใน จังหวัดภาคกลางสามารถรับฟังได้ด้วยวิทยุเครื่องรับหรือเครื่องหลอดขนาด 1-2 หลอดได้ดี (NAT. (2) SR.0201.93/15, 1938-195

เมื่อรัฐบาลพระยาพหลฯ มีความประสงค์จะขยายกำลังการส่งกระจายเสียงให้ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศสยาม ดังนั้นคณะกรรมการควบคุมวิทยุกระจายเสียงจึงเสนอโครงการจัดสร้างเครื่องส่งวิทยุใหม่ที่มีกำลังส่ง 50 กิโลวัตต์ ซึ่งอาจมาจากการซื้อเครื่องส่งจากต่างประเทศ หรือขยายกำลังส่งเครื่องส่งวิทยุ HS 7PJ ที่ศาลาแดง จาก 10 กิโลวัตต์เป็น 50 กิโลวัตต์ จากการพิจารณาของคณะกรรมการฯ ได้ลงมติเมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2476 (พ.ศ. 2477 ตามปฏิทินใหม่) เห็นชอบให้ขยาย กำลังส่งของสถานีวิทยุศาลาแดงเป็น 50 กิโลวัตต์ (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935) แต่โครงการนี้ก็กลับไม่สามารถดำเนินการ ได้ เนื่องจากติดขัดเรื่องงบประมาณ

นอกจากนี้ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2478 (พ.ศ. 2479 ตามปฏิทินใหม่) ทางกระทรวงเศรษฐการได้เสนอเรื่องการวิทยุใน สยามเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เนื่องจากกระทรวงเศรษฐการและกรรมการวิทยุกระจายเสียงมีความเห็นว่า ปัจจุบันเทคโนโลยี วิทยุกระจายเสียงได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว เครื่องส่งสัญญาณวิทยุที่สยามใช้อยู่ในปัจจุบันได้พ้นสมัยไปแล้ว หากดำเนินการ ขยายกำลังส่งสัญญาณของเครื่องส่งเดิมจะต้องเสียค่าบำรุงรักษาแพง ดังนั้นกระทรวงเศรษฐการจึงเสนอให้ซื้อเครื่องส่งใหม่ ขนาด 50 กิโลวัตต์มาใช้จะเหมาะสมกว่า ส่วนเครื่องส่งเดิมให้ย้ายไปตั้งเป็นสถานีกระจายเสียงประจำท้องถิ่นในต่างจังหวัด แม้รัฐบาลพระยาพหลฯ จะเห็นชอบในหลักการข้างต้น (NAT. (2) SR.0201.93/2, 1933-1936) แต่เมื่อถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2478 (พ.ศ. 2479 ตามปฏิทินใหม่) ทางประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยุกระจายเสียงได้ชี้แจงต่อที่ประชุมว่า โครงการเพิ่ม กำลังเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงยังมีข้อขัดข้องเรื่องการเงินและการหาที่ตั้งสถานีใหม่ (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935)

จากข้อจำกัดด้านการเงินในการดำเนินโครงการขยายกำลังเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียง น่าจะทำให้คณะกรรมการควบคุม วิทยุกระจายเสียงตัดสินใจเพิ่มสถานีกระจายเสียงย่อยตามจังหวัดต่าง ๆ สำหรับทำการถ่ายทอดเสียง และให้สถานี วิทยุกระจายเสียงที่กรุงเทพฯ ดำเนินการส่งสัญญาณด้วยคลื่นสั้นควบคู่กับคลื่นยาวจากเดิมที่ส่งสัญญาณเพียงคลื่นยาว เพื่อให้สามารถถ่ายทอดเสียงได้ครอบคลุมทั่วประเทศสยาม โดยวิธีการทั้งสองนี้ใช้งบประมาณเพียงการจัดซื้อเครื่องประกอบวิทยุ และครุภัณฑ์ในราคาหลักหมื่นและประหยัดกว่าโครงการขยายกำลังส่งเครื่องวิทยุหลายเท่าตัว (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935)

4.2 การส่งเสริมให้วิทยุกระจายเสียงแพร่หลายในสังคมไทย

รัฐบาลระบอบใหม่ได้วางนโยบายส่งเสริมให้พลเมืองมีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงมากขึ้น โดยตั้งสมมติฐานว่า หากมีผู้ใช้ เครื่องรับวิทยุเพิ่มมากขึ้นย่อมทำให้รัฐมีรายได้จากการจดทะเบียนเครื่องรับวิทยุเพิ่มขึ้น และเงินดังกล่าวจะช่วยอุดหนุนกิจการ วิทยุกระจายเสียงของประเทศสยามให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935) จากแนวคิดข้างต้น คณะกรรมการควบคุมวิทยุกระจายเสียงในสมัยรัฐบาลพระยาพหลฯ จึงเสนอโครงการสร้างเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงจำหน่าย ภายในประเทศในช่วงปลายปี พ.ศ. 2476 แต่เมื่อประเมินต้นทุนในการสร้างเครื่องรับวิทยุภายในประเทศกลับต้องยกเลิก โครงการไป เนื่องจากต้นทุนการผลิตเครื่องรับวิทยุตกเครื่องละ 36.75 บาท ซึ่งสูงเกินกว่าราคาเครื่องรับวิทยุนำเข้าจาก ต่างประเทศ (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935)

ทั้งนี้ในปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. 2477 สำนักงานโฆษณาการได้ทำบันทึกถึงคณะรัฐมนตรี เพื่ออธิบายว่าทำไมวิทยุกระจายเสียงจึงยังไม่แพร่หลายในหมู่ราษฎรทั่วไป กล่าวคือ เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงในประเทศสยามยังมีจำนวนน้อยเพียง 24,000 เครื่อง เนื่องจากเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงมีราคาแพงและภาษีที่เรียกเก็บจากผู้ขายและผู้ครอบครองยังสูงอยู่ โดยเฉพาะผู้อยู่ห่างไกลพระนครต้องซื้อเครื่องรับวิทยุหลายหลอดและต้องเสียภาษีมากกว่าคนในพระนคร จนทำให้เครื่องรับวิทยุกระจายเสียงกลายเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ยิ่งไปกว่านั้นหากเครื่องรับวิทยุเสียหายยังซ่อมแซมลำบากและจัดหาอะไหล่ยาก (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935)

สำนักงานโฆษณาการยังมีความเห็นว่า การตั้งสถานีส่งย้อยในบางจังหวัดที่เป็นจังหวัดใหญ่ ๆ เพื่อทำการกระจายเสียงจากสถานีกรุงเทพฯ และสถานีกรุงเทพฯ ยังสามารถกระจายเสียงจากสถานีตามจังหวัดนั้น ๆ ได้อีก วิธีการนี้น่าจะทำให้ราษฎรในจังหวัดที่มีสถานีส่งย้อยกระตือรือร้นชวนขายที่จะมีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงกันมากขึ้น เพราะอาจจะมีเพียงเครื่องรับที่ไม่มีหลอดไฟก็พอรับสัญญาณได้แล้ว นอกจากนี้การที่สถานีส่งย้อยต่าง ๆ สามารถติดต่อกันได้ ย่อมเป็นวิธีเสริมสร้างให้ “สยามเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว” ตามมาตรา 1 แห่งรัฐธรรมนูญ (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935)

ข้อเสนอข้างต้นของสำนักงานโฆษณาการได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการควบคุมวิทยุกระจายเสียง ส่งผลให้รัฐบาลพระยาพหลฯ ผลักดัน “พระราชบัญญัติวิทยุสื่อสาร พ.ศ. 2478” เพื่อส่งเสริมกิจการวิทยุกระจายเสียงให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้นสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้คือ การผ่อนผันให้ราษฎรมีสสิทธิในการสร้าง ประกอบ และซ่อมแซมเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงได้ การอนุญาตให้นำเข้าเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงและทำการค้าวิทยุกระจายเสียงได้ นอกจากนี้ยังลดค่าธรรมเนียม เพื่อให้ราษฎรมีโอกาสเข้าถึงเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงมากยิ่งขึ้น (The Secretariat of the House of Representatives, 1935 : 1180-1182; Phra Ratcha Banyat Withayu Sue San, P.S. 2478, 1935 : 1965-1977)

รัฐบาลพระยาพหลฯ ยังสนับสนุนให้ผู้มีกำลังทรัพย์จัดซื้อเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงเพื่อสาธารณประโยชน์ตามโรงเรียน สถานที่ราชการ หรือชุมชน โดยรัฐบาลได้ยกเว้นการเก็บเงินค่าธรรมเนียมจดทะเบียนเครื่องรับวิทยุ ตัวอย่างเช่นในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 (พ.ศ. 2477 ตามปฏิทินใหม่) ข้าราชการและราษฎรได้รับบริจาคเงินซื้อเครื่องรับวิทยุให้แก่กองธรรมการ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา (Rueang Sue Khrueng Rap Withayu Hai Pen Sombat Khong Kong Thammakan Amphoe, 1933 : 3207-3208) ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2476 (พ.ศ. 2477 ตามปฏิทินใหม่) พระสาโรชรัตนนิมมานก์ หัวหน้ากองสถาปัตยกรรม ได้มอบเครื่องรับวิทยุกระจายเสียง ชนิด “เบ็นเดฟท์” กระเป๋าทัว 4 หลอดแก่โรงเรียนฝึกหัดครูสตรีจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเป็นประโยชน์แก่นักเรียน (Rueang Mi Phu Hai Khrueng Withayu Krachaisiang Kae Rongrian, 1933 : 3481) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2478 ข้าราชการและราษฎรได้ร่วมกันบริจาคเงินติดตั้งเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงที่ศาลาทำน้าหน้าว่าการอำเภอบางพลี เพื่ออุทิศเป็นสาธารณประโยชน์ (The Secretariat of the Cabinet, 1935; NAT. (2) SR.0201.93/13, 1935-1950)

แม้ว่ารัฐบาลจะส่งเสริมให้วิทยุกระจายเสียงแพร่หลายตามหัวเมืองมากขึ้น แต่จากการเดินทางไปแสดงปาฐกถาของเจ้าหน้าที่สำนักงานโฆษณาการในภาคอีสานเมื่อปี พ.ศ. 2478 พบว่า หลายอำเภอในจังหวัดขอนแก่น อุตรดิตถ์ และหนองคาย ยังไม่มีเครื่องรับวิทยุเลย หรือหากมีเครื่องรับวิทยุก็ใช้งานไม่ได้ ข้าราชการสำคัญอย่างแถลงการณ์สละราชสมบัติของรัชกาลที่ 7 จึงทราบแต่ข้อมูลกว้าง ๆ จากข้อความทางโทรเลข ทางกรมการจังหวัดต้องจกรวบรวมจากแถลงการณ์ที่รัฐบาลส่งไปให้แล้วมอบหมายให้ข้าราชการตามอำเภอต่าง ๆ แจ้งข่าวให้ราษฎรทราบ ดังนั้นเจ้าหน้าที่สำนักงานโฆษณาจึงเสนอความเห็นมายังรัฐบาลพระยาพหลฯ ว่า ทุกอำเภอในประเทศสยามควรมีเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงอย่างน้อย 1 เครื่องตามที่ชุมชนเพื่อความสะดวกในการติดต่อสั่งงานของรัฐบาลหากเกิดเหตุฉุกเฉินและเพื่อให้ราษฎรในอำเภอห่างไกลได้รับทราบข่าวสารจากรัฐบาลอยู่เสมอ (NAT. (2) SR.0201.18/7, 1934-1939)

ทั้งนี้กรมไปรษณีย์โทรเลขได้แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงของพลเมืองในปี พ.ศ. 2483 ว่าส่วนมากนิยมใช้วิทยุแร่ในระยะแรก แต่ต่อมาหันมาใช้วิทยุหลอดกันมากขึ้น โดยวิทยุหลอดที่ใช้ส่วนมากเป็นเครื่องขนาด 3 หลอดใช้ไฟฟ้ากระแสสลับ วิทยุหลอดแบบหลายหลอดยังสามารถรับคลื่นสั้นเพื่อรับฟังการกระจายเสียงจากต่างประเทศได้ ความแพร่หลายของเครื่องวิทยุกระจายเสียงในสังคมไทยสะท้อนได้จากสถิติจำนวนเครื่องรับที่มากขึ้นทะเบียนรับฟังวิทยุเป็นรายปีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ. 2474-2481 กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2474 มีเครื่องรับวิทยุจดทะเบียนเพียง 2,151 เครื่อง ขณะที่ปี พ.ศ. 2481 มีเครื่องรับวิทยุจดทะเบียนสูงถึง 11,455 เครื่อง (Department of Posts and Telegraphs, 1940 : 78)

4.3 การสร้างสำนึกใหม่แก่พลเมืองผ่านรายการวิทยุกระจายเสียง

วิทยุกระจายเสียงถือเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข่าวสารและความรู้ให้แก่พลเมืองได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยข้ามพ้นข้ออุปสรรคเกี่ยวกับความรู้หนังสือของผู้รับสารได้ (Ronnasitphichai, 1934 : 28) รัฐบาลพระยาพหลฯ จึงพยายามชักจูงให้ราษฎรรับฟังวิทยุกระจายเสียงมากขึ้น โดยวางรายการประจำวันที่มีทั้งรายการบันเทิงทั้งดนตรีไทย ดนตรีสากล และการเล่นแผ่นเสียงตามความนิยมของมหาชน ควบคู่กับรายการให้ความรู้ต่าง ๆ อาทิ การแสดงปาฐกถา การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ หน้าทีพลเมือง และการแสดงพระธรรมเทศนา (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935)

สำหรับการจัดผังรายการวิทยุกระจายเสียงนั้น รัฐบาลมุ่งเน้นให้ใช้เวลากับการประกาศข่าวสารและการอบรมความรู้ที่เป็นประโยชน์มากกว่าความบันเทิง แม้ว่าทางคณะกรรมการควบคุมวิทยุกระจายเสียงในสมัยระบอบใหม่จะยังไม่อนุญาตให้บรรยายเรื่องที่เกี่ยวข้อทางการเมืองผ่านวิทยุกระจายเสียงตามระเบียบเดิมของรัฐบาลระบอบเก่า แต่จากบรรยากาศทางการเมืองหลังเหตุการณ์ปราบกบฏวรเดช พ.ศ. 2476 ที่พลเมืองมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงและให้การสนับสนุนรัฐบาลระบอบใหม่ออย่างชัดเจน ส่งผลให้เริ่มผ่อนคลายการบรรยายเรื่องราวทางการเมือง โดยอนุญาตให้แสดงสุนทรพจน์ทางการเมืองจากรัฐมนตรีหรือบุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับการอนุญาตจากรัฐบาล (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935) ตัวอย่างเช่น สุนทรพจน์เรื่อง “ทหารกับการเมือง” “ประโยชน์ของทหาร” “กำลังของประเทศ” ของหลวงรณสิทธิพิชัย (1933) หรือเรื่อง “รัฐธรรมนูญบรรยาย” ของพระยาสุนทรพิพิธ (1934)

กิจการวิทยุกระจายเสียงช่วยส่งเสริมให้พลเมืองมีความรู้และนิยมในระบอบรัฐธรรมนูญ ผ่านการอ่านรัฐธรรมนูญทางวิทยุกระจายเสียงคืนละ 1 มาตราก่อนจะเริ่มรายการดนตรีนับตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2476 (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935) ยิ่งไปกว่านั้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2477 หลวงรณสิทธิพิชัย อนุกรรมการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุกระจายเสียง ได้เสนอให้นำ “รัฐธรรมนูญคำกลอน” ของพระราชธรรมนิเทศ มาอ่านกระจายเสียงทางวิทยุควบคู่กับการอ่านตัวบทรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ราษฎรจดจำและเข้าใจหลักการรัฐธรรมนูญได้ง่ายขึ้น (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935; Ratchathammanitthet, 1935)

งานวิทยุกระจายเสียงยังมีส่วนในการสร้างสำนึกใหม่เกี่ยวกับ “ชาติ” หลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ภายใต้แนวคิด “ชาติหมายถึงประชาชน” อันมีภูมิหลังและประสบการณ์ร่วมกันภายในดินแดนประเทศสยาม ดังปรากฏชัดแจ้งจากการแสดงปาฐกถาทางวิทยุกระจายเสียงของผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2477 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานโฆษณาการ เนื้อหาในการบรรยายนี้เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศสยาม นับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ภูมิประเทศ ผู้คน การประกอบอาชีพ การศึกษา การคมนาคม และสถานที่สำคัญในท้องถิ่น (Samnak Ngan Khosanakan, 1935) อันส่งเสริมให้พลเมืองได้ทำความรู้จัก รับรู้เรื่องราว และรับทราบถึงปัญหาของเพื่อนร่วมชาติในท้องที่ต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ผ่านการกระจายเสียงทางวิทยุของ “ผู้แทนราษฎร” ผู้เป็นตัวแทนของพลเมืองในระบอบใหม่

ยิ่งไปกว่านั้นทางสำนักงานโฆษณาการยังเชิญชวนให้ข้าราชการและบุคคลทั่วไปส่งคำบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติมาออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้เพื่อนร่วมชาติได้เพิ่มพูนความรู้และยังช่วยส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ โดยกรมโฆษณาการได้กำหนดเนื้อหาของคำบรรยายไว้หลายประเภท ตัวอย่างเช่น การอบรมเด็ก การฝึกเยาวชนให้รักชาติและรัฐธรรมนูญ การพลศึกษา สภาพจังหวัดต่าง ๆ หน้าทีพลเมือง กิจการของหน่วยราชการต่าง ๆ การยกย่องบุคคลที่ประกอบคุณงามความดี การเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและรัฐธรรมนูญ และความรู้รอบตัว เป็นต้น (NAT. KT.50.1/9, 1935) การเปิดโอกาสให้ข้าราชการและราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมส่งบทความคำบรรยายมาร่วมออกอากาศวิทยุกระจายเสียง สะท้อนถึงบรรยากาศทางการเมืองภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญที่เปิดพื้นที่ให้พลเมืองได้สามารถสื่อสารเรื่องราวความรู้อย่างต่าง ๆ ของตนเองกับเพื่อนร่วมชาติผู้รับฟังวิทยุกระจายเสียงได้

จากแนวทางการกระจายเสียงของสำนักงานโฆษณาการที่เน้นเผยแพร่ความรู้ ซึ่งตอบรับกับความสนใจของผู้ฟัง กล่าวคือในปี พ.ศ. 2478 คณะกรรมการวิทยุกระจายเสียงได้รายงานว่าผู้ฟังส่วนมากต้องการรับฟังข่าวเกี่ยวกับการเมืองและการดำเนินในประเทศและต่างประเทศที่เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองมากกว่าการฟังดนตรี (NAT. (2) SR.0201.93/12, 1935-1943) ข้อมูลนี้สนับสนุนสอดคล้องกับผู้ที่สามารถเข้าถึงสื่อวิทยุกระจายเสียงในช่วงเวลาดังกล่าว ที่ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ พ่อค้าคหบดี และผู้ประกอบการพาณิชย์ในเขตเมือง ซึ่งพวกเขามีความตื่นตัวทางการเมืองสูงในสมัยระบอบใหม่ รวมถึงคอยติดตามข่าวสารจากรัฐบาลและสถานการณ์ของบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ (Saisanguanwong, 2025 : 189)

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสถิติรายการส่งกระจายเสียงแผนกต่าง ๆ พ.ศ. 2477-2481 ซึ่งรวบรวมโดยพระอรรณฆิต นายช่างกำกับการวิทยุ ได้แบ่งรายการออกเป็น 7 หมวด ดังนี้ (Rueang Song Khotsanoee Rueang Kan Chat Program Withayu Krachaisiang, 1938)

1. หมวดดนตรี มีเวลากระจายเสียงสูงสุดตลอดช่วงเวลา 5 ปี ซึ่งในปี พ.ศ. 2477 มีชั่วโมงกระจายเสียงสูงถึง 523 ชั่วโมง (ร้อยละ 56.71) จากนั้นเวลาหมวดดนตรีได้ลดลงอย่างต่อเนื่องจนต่ำสุดใน พ.ศ. 2480 (247 ชั่วโมงหรือร้อยละ 28.93) ก่อนจะกลับมาสูงขึ้นอีกครั้งใน พ.ศ. 2481 (479 ชั่วโมงหรือร้อยละ 43.33)
2. หมวดละคร มีเวลากระจายเสียงเพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัด จากเดิมใน พ.ศ. 2477-2478 ที่ได้เวลาไม่เกิน 40 นาที (ประมาณร้อยละ 3.9) มาเป็นเวลามากกว่า 100 ชั่วโมง (มากกว่าร้อยละ 9) นับตั้งแต่ พ.ศ. 2479
3. หมวดการแสดงเบ็ดเตล็ด มีเวลากระจายเสียงเพิ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2479-2480 มีชั่วโมงกระจายเสียงสูงสุดใน พ.ศ. 2480 ที่ 136 ชั่วโมง (ร้อยละ 16) อันแสดงถึงความนิยมในการกระจายเสียงรายการบันเทิงพื้นบ้านและการแสดงสด
4. หมวดข่าว มีความสำคัญและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2481 ที่มีการเพิ่มข่าวภาษาไทย ทำให้เวลากระจายเสียงรายการข่าวรวมกันได้สูงที่สุดถึง 213 ชั่วโมง (ร้อยละ 21.85)
5. หมวดความรู้เบ็ดเตล็ด มีเวลากระจายเสียงไม่มากนักและมีความผันผวนสูง โดยในปี พ.ศ. 2479 ได้เวลากระจายเสียงมากที่สุดที่ 72 ชั่วโมง (ร้อยละ 8.23) ก่อนเวลาจะลดลงอย่างมากเหลือเพียง 4 ชั่วโมงใน พ.ศ. 2481 (ร้อยละ 0.4)
6. หมวดบรรยาย มีแนวโน้มการกระจายเสียงคงที่ในระดับปานกลาง ประมาณ 50-105 ชั่วโมง (ร้อยละ 7-12) เนื้อหาของรายการมีความหลากหลายทั้งด้านการศึกษา ศีลธรรม และวิชาการ
7. หมวดศาสนา มีเวลากระจายเสียงค่อนข้างคงที่ระหว่าง 69-102 ชั่วโมง (ร้อยละ 7-11) เน้นการแสดงพระธรรมเทศนาของพระสงฆ์

Table 1 Percentage Proportion of Radio Broadcast Programs, 1934–1938 (BE 2477–2481)

Category	Years				
	1934 (2477)	1935 (2478)	1936 (2479)	1937 (2480)	1938 (2481)
Music	56.71	54.10	29.67	28.93	43.33
Drama	3.95	3.96	12.30	12.01	9.21
Miscellaneous Shows	8.87	4.57	11.15	16.00	11.68
News	12.85	15.64	21.26	21.85	19.34
Miscellaneous Knowledge	0.46	0.53	8.23	2.18	0.40
Lectures	9.62	12.72	5.71	7.92	8.05
Religion	7.53	8.48	11.68	11.11	7.99

Source: Rueang Song Khotsanoee Rueang Kan Chat Program Withayu Krachaisiang, 1938.

จากตารางแสดงสัดส่วนของรายการส่งกระจายเสียงใน พ.ศ. 2477-2481 สะท้อนถึงโครงสร้างเนื้อหาการวิทยุกระจายเสียง ที่มุ่งเน้นความบันเทิงเป็นหลัก กล่าวคือ หมวดดนตรี หมวดละคร และหมวดการแสดงเบ็ดเตล็ดรวมกันคิดเป็นสัดส่วนสูงสุดของเวลาออกอากาศ แสดงให้เห็นว่าการกระจายเสียงในระยะแรกหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ยังมุ่งตอบสนองความบันเทิงเป็นสำคัญ ดังสะท้อนจากรายการหมวดดนตรีมีสัดส่วนสูงเกินครึ่งหนึ่งของรายการทั้งหมดในปี พ.ศ. 2477-2478 ขณะที่รายการข่าวจะเริ่มมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ. 2477 อันสะท้อนถึงความต้องการของรัฐในการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลจากทางการให้ราษฎรได้รับทราบ ส่วนรายการที่มีเนื้อหาความรู้และศาสนาเป็นรายการเสริมในกิจการวิทยุกระจายเสียง ถึงแม้ว่าเนื้อหาทั้งสองจะมีชั่วโมงออกอากาศไม่มากเมื่อเทียบกับบันเทิง แต่ยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่รัฐต้องการเสริมสร้างความรู้และคุณธรรมแก่ประชาชน

4.4 การสร้างความนิยมในเพลงชาติไทย

การสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้ฟังถือเป็นวัตถุประสงค์อันดับต้น ๆ นับตั้งแต่กิจการวิทยุกระจายเสียงเริ่มให้บริการกระจายเสียงสาธารณะในประเทศสยามนับตั้งแต่ พ.ศ. 2473 รัฐจึงกำหนดรายการดนตรีคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 59 ของรายการทั้งหมด

โดยมีดนตรีหลากหลายประเภทเพื่อดึงดูดผู้ฟังวิทยุนับตั้งแต่ดนตรีไทย ดนตรีฝรั่ง ดนตรีจีน ดนตรีลีลาศ แตรวง มะโหรี เปียโน เครื่องสายไทย เครื่องสายฝรั่ง และการเล่นแผ่นเสียง ตลอดจนมีห้องสตูดิโอขนาดใหญ่ใช้สำหรับเล่นดนตรีและเครื่องสาย ออกอากาศที่สถานีส่งวิทยุกระจายเสียงพญาไท (Department of Posts and Telegraphs, 1932 : (4)-(5))

หลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ทางรัฐบาลระบอบใหม่ยังเล็งเห็นความสำคัญของดนตรีว่าเป็นสิ่งสะท้อนความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมและต้องการยกระดับมาตรฐานดนตรีไทยเพื่อเป็นการเผยแพร่เกียรติประวัติของชาติ ดังนั้นกรมการวิทยุกระจายเสียงจึงตั้งผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยและดนตรีสากล อาทิ พระยานุชิตชลหาญ และพระเจนดุริยางค์ มาเป็นอนุกรรมการบรรเลงเพื่อสนับสนุนให้ดนตรีไทยเข้าสู่มาตรฐานสากล รวมถึงเผยแพร่ดนตรีไทยและดนตรีสากลไปสู่ราษฎรในวงกว้าง ทั้งยังมีการค้นคว้าข้อมูลเรื่องราวเกี่ยวกับดนตรีต่าง ๆ เพื่อมาบรรยายทางวิทยุกระจายเสียง มีการว่าจ้างวงดนตรีไทยและสากลมาบรรเลงเพลงที่สถานีวิทยุเพื่อกระจายเสียงทุกสัปดาห์

งานวิทยุกระจายเสียงยังช่วยเสริมสร้างความสำคัญของ “เพลงชาติ” ผ่านการกระจายเสียงเพลงชาติไปทั่วประเทศสยามในทุกวันก่อนเข้ารายการวิทยุ อันทำให้ประดิษฐ์กรรมเกี่ยวกับชาติขึ้นสำคัญของคณะราษฎรอย่างเพลงชาติเป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางในหมู่ราษฎรมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้พระเจนดุริยางค์ได้ประพันธ์เพลงชาติด้วยทำนองสากลช่วงปลายปี พ.ศ. 2474 และเริ่มนำมาทดลองบรรเลงไม่กี่วันหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 จากนั้นในปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2475 คณะกรรมการราษฎรจึงได้ตกลงหาเนื้อเพลงมาใส่ในทำนองเพลงชาติที่พระเจนดุริยางค์ประพันธ์ขึ้น (Jeamteerasakul, 2004 : 15-16) การแต่งเพลงชาติได้รับการผลักดันจากรัฐบาลพระยาพหลฯ อย่างจริงจังหลังเหตุการณ์กบฏบวรเดช เพื่อปลุกใจให้พลเมืองเกิดความรู้สึกรักชาติ โดยมีการประกวดคัดเลือกเนื้อเพลงชาติและคณะกรรมการเพลงชาติได้รับรองเนื้อร้องเพลงชาติ 2 แบบ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2476 (พ.ศ. 2477 ตามปฏิทินใหม่) คือ แบบสากลเนื้อร้องของขุนวิจิตรมาตรากับแบบไทยเนื้อร้องของจางวางทั่ว พาทยโกศล (Jeamteerasakul, 2004 : 48)

คณะกรรมการวิทยุกระจายเสียงได้ส่งเสริมการบรรเลงเพลงชาติไทยทั้งแบบไทยและแบบสากล เพื่อเผยแพร่เพลงชาติทั้งสองแบบให้เป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางทั่วกัน เริ่มต้นจากการประสานงานกับวงดนตรีกระทรวงวัง แตรวงกระทรวงกลาโหม รวมถึงคณะดนตรีรับจ้างให้เริ่มฝึกซ้อมเพลงชาติ เพื่อผลิตเปลี่ยนกันบรรเลงเพลงชาติทางวิทยุกระจายเสียงในทุก ๆ คืนนับตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2477 เป็นต้นไป (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935) โดยอนุกรรมการการบันเทิงได้ตกลงกันว่าเพลงชาติแบบไทยบรรเลงในคืนวันจันทร์ อังคาร พุธ ศุกร์ และเสาร์ ส่วนเพลงชาติแบบสากลบรรเลงในคืนวันอาทิตย์ พุธ และศุกร์ ความสำเร็จของการเผยแพร่เพลงชาติทางวิทยุกระจายเสียงสะท้อนได้จากจดหมายของผู้ฟังวิทยุที่ส่งมาถึงกรมการวิทยุกระจายเสียงในเวลาไม่นานหลังการบรรเลงเพลงชาติ กล่าวคือ นายทวี วิมุกตานนท์ ในนามของนักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ได้ชมเชยการบรรเลงและขับร้องเพลงชาติและเพลงสดุดีรัฐธรรมนูญ พร้อมกับแสดงความเห็นว่าถ้าได้ครูสอนเพลงเหล่านี้ตามโรงเรียนจะช่วยปลุกใจให้รักชาติและสร้างค่านิยมในรัฐธรรมนูญได้ (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935)

เมื่อรัฐบาลพระยาพหลฯ ออกประกาศรับรองเพลงชาติทำนองเพลงของพระเจนดุริยางค์และเนื้อร้องของขุนวิจิตรมาตรากับนายฉันทน์ ขำวิไล ในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2477 แล้ว ทางกรมการวิทยุกระจายเสียงจึงลงมติให้งดบรรเลงเพลงชาติแบบไทยและให้บรรเลงเพลงชาติแบบสากลในทุกคืนนับตั้งแต่วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2477 (Prakat Phleng Chat, 1934 : 1553; NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935) นอกจากนี้ทางคณะกรรมการวิทยุกระจายเสียงยังได้ตกลงกับสำนักงานโฆษณาการดำเนินการอัดจานเสียงเพลงชาติ เพื่อให้การบรรเลงและการร้องมีคุณภาพได้มาตรฐานสำหรับส่งกระจายเสียง รวมถึงมีการกำหนดให้สถานีวิทยุพญาไทและสถานีวิทยุศาลาแดงต้องกระจายเสียง “เพลงชาติ” แทน “เพลงมหาฤกษ์” เมื่อเปิดสถานีทุกครั้งนับตั้งแต่วันที่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2477 (NAT. (2) SR.0201.93/7, 1933-1935)

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา (Conclusion and Discussion)

วิทยุกระจายเสียงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการสื่อสารจากรัฐสู่ราษฎรอย่างเป็นระบบนับตั้งแต่การปฏิวัติสยามเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จากนั้นรัฐบาลคณะราษฎรได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อวางนโยบาย ควบคุม และพัฒนากิจการวิทยุกระจายเสียงให้เป็นกลไกสำคัญในการเผยแพร่อุดมการณ์ของระบอบใหม่ ตลอดจนการเสริมสร้างความรู้ทางการเมือง การศึกษา และจริยธรรมแก่พลเมือง ในช่วงวิกฤตทางการเมืองเช่น เหตุการณ์กบฏบวรเดช วิทยุกระจายเสียงยังมีบทบาทสำคัญใน

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสร้างความชอบธรรมทางการเมืองแก่ฝ่ายรัฐบาล ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องการส่งเสริมงานวิทยุกระจายเสียงให้แพร่หลายในหมู่ราษฎร ตลอดจนพยายามขยายกำลังส่งวิทยุให้กว้างขวางทั่วประเทศสยามแม้อยู่ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ นอกจากนี้รัฐบาลระบอบใหม่ยังใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการสร้างสำนึกใหม่แก่พลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่อง “ชาติ” และ “รัฐธรรมนูญ” ผ่านการจัดวางผังรายการวิทยุที่มุ่งให้ความรู้ความคุ้นเคยกับความเป็นหนึ่งเดียวกันรวมทั้งการเปิดพื้นที่ให้พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการส่งบทความกระจายเสียงทางวิทยุอย่างกว้างขวาง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลระบอบใหม่ระยะแรกได้วางรากฐานวิทยุกระจายเสียงให้กลายเป็นกระบอกเสียงของรัฐในการกระจายข้อมูลข่าวสารและสร้างสำนึกใหม่แก่พลเมืองหลังการปฏิวัติสยาม 2475 ซึ่งต่อมาเทคโนโลยีนี้ได้พัฒนามาเป็นเครื่องมือสื่อสารอันทรงพลังของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สำหรับการสร้างชาติทางวัฒนธรรมในช่วงทศวรรษ 2480

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgments)

บทความวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อการตีพิมพ์และเผยแพร่ของบุคลากรสายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2566 ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “วิทยุกระจายเสียงสมัยคณะราษฎร : เทคโนโลยีการสื่อสารกับอำนาจทางการเมืองหลังการปฏิวัติ 2475” (Radio Broadcasting in the People's Party Era: Communication Technology and Political Power after the 1932 Siamese Revolution)

รายการเอกสารอ้างอิง (References)

- Anuson Nai Ngan Phraratchathan Phloeng Sop Satsadacharn Phairoch Chainam. [Commemorative Volume for the Royal Cremation of Professor Phairoj Chainam]. (1995). Bangkok: Rueankaeo Kanphim. (In Thai)
- “Chao Nathi Khong Samnakngan Khosanakarn Saengdng Pathakatha Rabop Kan Pokkhong Baep Ratthathammanun (11 January 1934–10 October 1939)”. [Officials of the Publicity Office Delivered Lectures on the Constitutional Regime]. (1934–1939). January 11, 1934–October 10, 1939. NAT. (2) SR.0201.18/7. National Archives of Thailand. (In Thai)
- “Choen Kharatchakan Pai Banray Khwamru Thang Withayu Krachaisiang (1935)”. [Invitation of Government Officials to Give Lectures on Radio Broadcasting]. (1935). 1935. NAT. KT.50.1/9. National Archives of Thailand. (In Thai)
- Communications Authority of Thailand. (1990). *Yon adit kan sueksan Thai*. [Revisiting the History of Thai Communications]. Bangkok: Graphic Supplies Co., Ltd. (In Thai)
- Department of Posts and Telegraphs. (1932). *Raingan Prachampi Samrap Kan Praisani, Thoraleek, Thorasan, Lae Withayu, Phraphutthasakkarat 2473*. [Annual Report on Postal, Telegraph, Telephone, and Radio Services, 1930]. Phra Nakhon: Ministry of Agriculture and Commerce. (In Thai)
- Department of Posts and Telegraphs. (1940). *Nangsue thiraluek nueng nai ngan phithi poet tuek mai khong Krom Praisani Thoralek 24 Mithunayon 2483*. [Commemorative Book on the Inauguration of the New Building of the Department of Posts and Telegraphs, June 24, 1940]. Phra Nakhon: Rongphim Omsin. (In Thai)
- Jeamteerasakul, S. (2004). Khwam Pen Ma Khong Phleng Chat Thai Patchuban. [History of the Current Thai National Anthem]. *Thammasat Journal*, 27(1), 2–102. (In Thai)
- “Kammakan Withayu Krachaisiang (13 October 1932–31 July 1935)”. [Radio Broadcasting Committee]. (1932–1935). October 13, 1932–July 31, 1935. NAT. (2) SR.0201.93/1. National Archives of Thailand. (In Thai)
- “Kammakan Withayu Krachaisiang (Ton 1) (17 January 1933–12 August 1935)”. [Radio Broadcasting Committee (Part 1)]. (1933–1935). January 17, 1933–August 12, 1935. NAT. (2) SR.0201.93/7. National Archives of Thailand. (In Thai)

- "Kammakan Withayu Krachaisiang (Ton 2) (12 August 1935–6 December 1943)". [Radio Broadcasting Committee (Part 2)]. (1935–1943). August 12, 1935–December 6, 1943. NAT. (2) SR.0201.93/12. National Archives of Thailand. (In Thai)
- "Kan Sang Tid Tang Lae Sang Sue Khrueang Withayu Krachaisiang (30 January 1938–18 June 1953)". [Construction, Installation, and Procurement of Radio Broadcasting Equipment]. (1938–1953). January 30, 1938–June 18, 1953. NAT. (2) SR.0201.93/15. National Archives of Thailand. (In Thai)
- "Khrongkan Prapphrung Lae Khayai Kitchakan Kiao Kap Withayu Krachaisiang (14 April 1933–4 August 1936)". [Project for Improvement and Expansion of Radio Broadcasting Activities]. (1933–1936). April 14, 1933–August 4, 1936. NAT. (2) SR.0201.93/2. National Archives of Thailand. (In Thai)
- "Na Thi Khong Kammakan Withayu Krachaisiang (1930–1932)". [Duties of the Radio Broadcasting Committee]. (1930–1932). 1930–1932. NAT. KT.50.1/1. National Archives of Thailand. (In Thai)
- Phaothongsuk, S. (1983). Withayu Nai Prathet Thai Tangtae P.S. 2447 Thueng P.S. 2526. [Radio in Thailand from 1904 to 1983]. In *Anuson khroprop 50 pi khong kan taengngan Sngiam–Watthana Phaothongsuk*. [50th Wedding Anniversary Commemorative Volume of Sngiam And Wattana Phaothongsuk]. (pp. 1–100). Bangkok: Rongphim Rueankaeo Kanphim. (In Thai)
- "Phra Ratcha Banyat Withayu Sue San, P.S. 2478". [Radio Communications Act, 2478 B.E.]. (1935). *The Royal Thai Government Gazette*, 52(1 February 1935). 1965–1977. (In Thai)
- "Phra Ratcha Banyat Withayu Thoraleek Kae Khai Phoemtoem, P.S. 2473". [Radio Telegraph Act (Amendment), 2473 B.E.]. (1930). *The Royal Thai Government Gazette*, 47(14 September 1930). 161–166. (In Thai)
- Phlonchan, S. (1988). *The Department of Publicity and the Propaganda of the State's Political Ideology (1933–1944)*. Master's thesis. M.A. in History, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand. (In Thai)
- "Prakat Phleng Chat." [Announcement of the National Anthem]. (1934). *The Royal Thai Government Gazette*, 51(26 August 1934). 1553. (In Thai)
- Prakitnonthakan, C. (2020). *Sinlapa–Sathapattayakam Khana Ratsadon: Sanyalak Thang Kanmueang Nai Choeng Udomkan*. [Art and Architecture of the People's Party: Political Symbols in Ideological Dimensions]. 2nd ed. Bangkok: Matichon. (In Thai)
- Radio Broadcasting, History of. (n.d.). In *Encyclopedia of Communication and Information*. Retrieved 2 September 2025, from <https://www.encyclopedia.com/media/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/radio-broadcasting-history>
- "Raingan Kanprachum Kammakan Withayu Krachaisiang Khrang Thi 1 Thueng 10 (1930–1932)". [Minutes of the Radio Broadcasting Committee Meetings, Sessions 1–10]. (1930–1932). 1930–1932. NAT. KT.50.1/2. National Archives of Thailand. (In Thai)
- "Raingan Kanprachum Khana Kammakan Khrang Thi 21 Thueng Khrang Thi 30 Lae 31 Thueng 40 (1931–1932)". [Minutes of the Committee Meetings, Sessions 21–30 and 31–40]. (1931–1932). 1931–1932. NAT. KT.50.1/4. National Archives of Thailand. (In Thai)
- Ratchathammanithet, Phra. (1935). *Ratthathammanun Kham Klon*. [The Constitution in Verse]. Phra Nakhon: Khana Chang. (In Thai)
- "Rueang Mi Phu Hai Khrueang Withayu Krachaisiang Kae Rongrian". [Donation of a Radio Broadcasting Set to a School]. (1933). *The Royal Thai Government Gazette*, 50(11 March 1933), 3481. (In Thai)

- "Rueang Song Khotsanoe Rueang Kan Chat Program Withayu Krachaisiang". [Proposal on the Arrangement of Radio Broadcasting Programs]. (1938, January 17). From the Secretary of the Advisory Committee on Radio Broadcasting to Phraya Anuchitchanchai. Personal papers. (In Thai)
- "Rueang Sue Khrueang Rap Withayu Hai Pen Sombat Khong Kong Thammakan Amphoe". [Purchase of Radio Receivers as Property of the District Education Division]. (1933). *The Royal Thai Government Gazette*, 50(11 February 1933), 3207–3208. (In Thai)
- Riam Eng. (1934, July 5). *Amnat Withayu Krachaisiang*. [The Power of Radio Broadcasting]. Prachachart. (In Thai)
- Ronnasitphichai, Luang. (1933). *Siang Withayu*. [Radio Sound]. Phra Nakhon: Rongphim Thai Khesem. (In Thai)
- Ronnasitphichai, Luang. (1934). *Kitchakan Khong Samnakngan Khosanakan*. [The Operations of the Department of Publicity]. n.p. (In Thai)
- Saisanguanwong, P. (2025). *Plian Isan Hai Pen "Thai": Udomkan Rat Chat Kap Samnuek Kanmueang Khong Khon Thirapsung*. [Transforming Isan Into "Thai": State Nationalism and the Political Consciousness of the Northeast People]. Bangkok: Matichon. (In Thai)
- Samnak Ngan Khosanakan. (1935). *Pathaktha Khong Phu Thaen Ratsadon Rueang Saphap Khong Changwat Tang Tang*. [Lectures of Members of Parliament on the Conditions of Various Provinces]. Phra Nakhon: Rongphim Thai Khesem. (In Thai)
- Siriyuwak, U. (1999). *Rabop Withayu Lae Thorathat Thai: Khongsrun Thang Setthakit Kanmueang Lae Phonkrathop To Sitthi Seri Phap*. [Thai Radio and Television System: Political Economy Structure and Its Impact on Rights and Freedoms]. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Steele, C., & Stein, A. A. (2002). Communications revolutions and international relations. In J. E. Allison (Ed.), *Technology, Development, and Democracy: International Conflict and Cooperation in the Information Age*. (pp. 25–53). Albany: State University of New York Press.
- Sunthornphiphit, P. (1934). Ratthathammanun Banray. [The Constitutional Lecture]. *Withayusan*, 4(5), 127–137.
- The Secretariat of the Cabinet. (1935, November 25). Minutes of the Cabinet Meeting, No. 91/1935. (In Thai)
- The Secretariat of the House of Representatives. (1935, October 8). Minutes of the House of Representatives Meeting, Session 2, Ordinary Meeting No. 14/1935. (In Thai)
- Thepsongkraow, S. (2019). *Ratsadomthippatai: Kanmueang, Amnat lae songcham khong (khana) ratsadom*. [People's Democracy: Politics, Power, and Memories of the People's Party]. Bangkok: Matichon. (In Thai)
- Thepsongkraow, S. (2023, June 18). *Sanguan Tularak Kap Nangsue Tonghaam Naeo Sangkhomnism*. [Sanguan Tularak and Banned Socialist Books]. Pridi Banomyong Institute. Retrieved 18 June 2023, from <https://pridi.or.th/th/content/2023/06/1576> (In Thai)
- Thiraluek ngan phraratchathan phloeng sop Phan Ek Phra Aramrannachit (Ot Chulanon)*. [Commemorative Volume for the Royal Cremation of Colonel Phra Aramrannachit (Oat Chulanon)]. (1980). Phra Nakhon: Rongphim Mahamakut Ratchawitthayalai. (In Thai)
- University of Minnesota Libraries Publishing. (2016). *Understanding Media and Culture: An Introduction to Mass Communication*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Libraries Publishing. Retrieved 18 June 2023, from <https://documents.coastline.edu/Distance%20Learning/Open-Edu-Resources/MCOM%20C100%20Understanding-Media-and-Culture.pdf>
- Wijitwatthakan, Luang. (1932). *Kan Mueang Kan Pokkhrong Khong Krung Sayam*. [Politics and Governance of Siam]. Phra Nakhon: Rongphim Thai Mai. (In Thai)

- Wisaphrom, S. (2016). *Ratsadon Samany Lang Wan Patiwat* 2475. [Commoners After the 1932 Revolution]. Bangkok: Matichon. (In Thai)
- “Yokwen Kha Thamnam Khruang Rap Withayu Krachaisiang Satharana (19 November 1935–12 August 1950)”. [Exemption of Fees for Public Radio Receivers]. (1935–1950). November 19, 1935–August 12, 1950. NAT. (2) SR.0201.93/13. National Archives of Thailand. (In Thai)